

Sebastian Skuza*

Anna Modzelewska**

Marta Szeluga-Romańska***

Marta Materska-Samek****

Działania antykryzysowe w obszarze kultury w trakcie pandemii SARS-CoV-2. Stan obecny i wnioski *de lege ferenda* w zakresie zwiększenia partycypacji obywatelskiej oraz instytucjonalnej

Anti-crisis activities in the area of culture during the SARS-CoV-2 pandemic. Current status and *de lege ferenda* conclusions in the scope of increasing civic and institutional participation

The aim of the article is to analyse alternative legal solutions in the field of supporting cultural institutions during the epidemic. A review of the activities of the Ministry of Culture and National Heritage in the area of supporting cultural institutions in Poland during the epidemic as of May 2020 was carried out. Based on the analysis, *de lege ferenda* conclusions regarding new possibilities of financing the activities of such institutions were identified. The authors present legal solutions concerning the transfer of 1% PIT, deduction of donations, issue of revenue bonds and financing in the form of treasury securities. The conclusions of the research conducted by the authors are embedded in the area of economic analysis of law (Law&Economics).

Keywords: culture, culture management, financing of cultural institutions, crisis, pandemic

* **Dr hab. Sebastian Skuza, prof. UW**

Uniwersytet Warszawski, Wydział Zarządzania, Polska
University of Warsaw, Faculty of Management, Poland
sskuza@wz.uw.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0002-9357-6791>

** **Dr Anna Modzelewska**

Uniwersytet Jagielloński, Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej, Polska
Jagiellonian University, Faculty of Management and Social Communication, Poland
anna.modzelewska@uj.edu.pl, <http://orcid.org/0000-0003-1969-1836>

*** **Dr Marta Szeluga-Romańska**

Politechnika Gdańska, Wydział Zarządzania i Ekonomii, Polska
Gdańsk University of Technology, Faculty of Management and Economics, Poland
mrsr@zie.pg.edu.pl, <http://orcid.org/0000-0002-7383-5709>

**** **Dr Marta Materska-Samek**

Uniwersytet Jagielloński, Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej, Polska
Jagiellonian University, Faculty of Management and Social Communication, Poland
m.materska-samek@uj.edu.pl, <http://orcid.org/0000-0002-4432-0933>

Celem artykułu jest analiza różnych rozwiązań prawnych w zakresie wsparcia instytucji kultury w trakcie stanu epidemii. Przeprowadzono przegląd działań Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego wspierających instytucje kultury w Polsce w czasie epidemii według stanu na maj 2020 r. Na podstawie analizy wskazano wnioski *de lege ferenda* co do nowych możliwości finansowania działań takich instytucji. Autorzy prezentują rozwiązania prawne dotyczące przekazywania 1% PIT, odliczania darowizn, emisji obligacji przychodowych i dofinansowania w formie skarbowych papierów wartościowych. Wnioski z badań prowadzonych przez autorów osadzone są w obszarze ekonomicznej analizy prawa (*Law&Economics*).

Słowa kluczowe: kultura, zarządzanie kulturą, finansowanie instytucji kultury, kryzys, pandemia

I. Wprowadzenie

Zarówno Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, jak również inne akty normatywne nie definiują pojęcia „kultura” oraz „dobro kultury”. Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego „wyrażenie «dobro kultury» [...] nie zostało zdefiniowane przez prawodawcę konstytucyjnego, jednakże miało swoje legalne ustawowe i prawnomiędzynarodowe definicje w momencie konstytucjonalizacji ochrony dóbr kultury (np. art. 1 Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z Regulaminem wykonawczym do tej Konwencji oraz Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisane w Hadze dnia 14 maja 1954 roku)”. Brak legalnej definicji dobra kultury w Konstytucji RP należy zatem rozumieć jako uwzględnienie przez prawodawcę konstytucyjnego takiego jego znaczenia, które przed wejściem w życie Konstytucji RP było zastane¹. W treści art. 6 ust. 1 Konstytucji RP odnajdujemy wyłącznie niezdefiniowany termin „dobro kultury”, prawdopodobnie z uwagi na jego powszechne rozumienie. Ponownie wyrażenie to pojawia się w art. 73 Konstytucji RP stanowiącym, że: „każdemu zapewnia się wolność twórczości artystycznej, badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników, wolność nauczania, a także wolność korzystania z dóbr kultury”.

Jak podkreśla Daniel Przystek, kultura stanowi istotny element ukierunkowywania oraz zaspokajania potrzeb uczestników życia społecznego². Kultura wyłania się jako dynamiczny proces ze złożonych interakcji myśli, uczuć i działania takich komponentów jak wspólnie tworzone deklaratywne, proceduralne i ewaluacyjne struktury wiedzy³. Kultura jest także jednym z czynników procesu tworzenia prawa⁴.

¹ P. Tuleja, *Komentarz do art. 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, LEX, dostęp 10 V 2020.

² D. Przystek, *Polityka kulturalna w Polsce (i na świecie)*, „Studia Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu” 2016, 2(46), s. 9.

³ O. Patterson, *Making Sense of Culture*, “The Annual Review of Sociology” 2014, nr 40, s. 1–30, <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-071913-043123>.

⁴ J. Potrzebszcz, *Sprawozdanie z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej, XXIII Zjazd Katedr Teorii i Filozofii Prawa „Państwo – Społeczeństwo – Kultura: formalne i nieformalne źródła prawa”*, Lublin, 23–26 września 2018 r., „Przegląd Sejmowy” 2019, nr 2(151), s. 216, <https://doi.org/10.31268/PS.2019.34>.

W związku z koniecznością podjęcia działań mających na celu ograniczenie skutków rozprzestrzeniania się koronawirusa SARS-CoV-2 Rządowy Zespół Zarządzania Kryzysowego zdecydował o czasowym zamknięciu w Polsce od 12 marca 2020 r. instytucji kultury, filharmonii, oper, operetek, teatrów, muzeów, kin, domów kultury, bibliotek, galerii sztuki oraz zawieszeniu kształcenia w uczelniach i szkołach artystycznych. W praktyce zakaz ten oznaczał pierwotnie brak bezpośredniego dostępu do instytucji kultury oraz zawieszenie zajęć w placówkach szkolnictwa artystycznego wszystkich stopni, a w kolejnych etapach odmrażania gospodarki stopniowe przywracanie możliwości funkcjonowania instytucji kultury z pewnymi ograniczeniami.

Celem artykułu jest przegląd działań Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w obszarze wsparcia instytucji kultury w Polsce w trakcie epidemii według stanu na maj 2020 r. oraz przedstawienie wniosków *de lege ferenda* w zakresie nowych możliwości finansowania takich instytucji. Artykuł ma charakter interdyscyplinarny, obejmuje nauki prawne, ekonomię i finanse, a także nauki o zarządzaniu i jakości. Wnioski z przeprowadzonych badań wpisują się w obszar ekonomicznej analizy prawa (*Law&Economics*), dostarczają rekomendacji dla działań legislacyjnych możliwych do prowadzenia przez decydentów (podejście normatywne)⁵.

Warto nadmienić, że doświadczenia zagraniczne odnośnie do działań podejmowanych przez państwo w trakcie kryzysów gospodarczych wskazują na zmniejszenie nakładów środków publicznych na wsparcie instytucji kultury, co implikuje zasadność podjęcia rozważań na temat praktyk bardziej zorientowanych na rynek, relacje ze światem biznesu w celu uzyskania dodatkowych zasobów gospodarczych⁶. Wśród krajowych instytucji kultury również przeprowadzono badania jakościowe⁷, które pozwalają zauważyć, że partycypacyjne formy finansowania instytucji kultury spotykają się z dużym zainteresowaniem wszystkich interesariuszy. Tym bardziej przekonują przedstawione w artykule autorskie wnioski *de lege ferenda*, które mogą posiadać istotne walory aplikacyjne i mieć znaczenie dla krajowego prawodawstwa w zakresie zarządzania kulturą.

Reguły funkcjonowania instytucji kultury w prawodawstwie krajowym są ujęte w szerokim spektrum aktów prawnych⁸, jednak intencją autorów nie jest analiza zasad

⁵ Confer S. Skuza, *Propozycje zmian regulacyjnych w obszarze instrumentu obligacji w kontekście realizacji Planu na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju*, „Zarządzanie i Finanse” 2016, nr 14(3), s. 41–58; J. Stelmach, *Analiza ekonomiczna w zastosowaniach prawniczych*, Wolters Kluwer, Warszawa 2007; R. Cooter, T. Ulen, *Ekonomiczna analiza prawa*, C.H.Beck, Warszawa 2009.

⁶ M. Gianecchini, A.C. Scapolan, L. Mizzau, F. Montanari, *Public Support and Corporate Giving to the Arts and Culture in Times of Economic Crisis: An Exploratory Analysis on the Italian Case*, [w:] *Cross-Sectoral Relations in the Delivery of Public Services (Studies in Public and Non-Profit Governance)*, red. A. Savignon, L. Gnan, A. Hinna, F. Monteduro, Emerald Publishing Limited, Bingley 2018, s. 53–77, <https://doi.org/10.1108/S2051-663020180000006003>.

⁷ A. Modzelewska, S. Skuza, M. Szeluga-Romańska, M. Materska-Samek, *Towards Greater Citizen Participation in Financing Public Cultural Institutions – Legal Barriers and Proposed Solutions*, „Sustainability” 2020, nr 12(19), 7957, <https://doi.org/10.3390/su12197957>.

⁸ *Vide*: Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach, Dz.U. z 2020 r. poz. 164; Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach, Dz.U. z 2020 r. poz. 902; Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach, Dz.U. z 2019 r. poz. 1479; Ustawa z dnia 30 czerwca 2005 r. o kinematografii, Dz.U. z 2019 r. poz. 2199, ze zm.

funkcjonowania poszczególnych instytucji, lecz stworzenie systemowych propozycji nowych mechanizmów finansowania instytucji kultury niezależnie od organu tworzącego czy też prowadzonej działalności.

II. Działania antykryzysowe w zakresie wsparcia instytucji kultury w trakcie pandemii COVID-19

Podstawowe działania w obszarze kultury, dedykowane *sensu stricto* temu obszarowi, określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 kwietnia 2020 r. w sprawie wsparcia finansowego dla osób fizycznych, osób prawnych lub jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej na zmianę formy upowszechniania działalności twórczej lub artystycznej w okresie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii. Udzielenie wsparcia finansowego odbywa się na podstawie wniosków składanych do ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego lub wyznaczonej przez niego państwowej instytucji kultury. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego lub wyznaczona przez niego instytucja może powoływać komisje lub zespoły sterujące w celu zaopiniowania lub oceny wniosków, których treść wymaga doświadczenia lub wiedzy eksperckiej.

Wsparcia finansowego wyłącznie na wydatki bieżące udziela się w ramach programów ogłoszonych w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub wyznaczonej przez ministra instytucji:

- 1) osobie fizycznej w formie stypendium;
- 2) osobie prawnej i jednostce organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej w formie dotacji celowej.

Warunkiem udzielenia wsparcia finansowego jest:

- 1) zgodność działań wskazanych we wniosku z zakresem działań i celami przeznaczenia wsparcia finansowego określonymi i ogłoszonymi w programie;
- 2) bezpłatna i powszechna dostępność efektów działań realizowanych ze środków udzielonych w ramach wsparcia finansowego w trakcie realizacji działań oraz sześć miesięcy po ich zakończeniu.

Maksymalna wysokość wsparcia finansowego udzielanego w formie:

- 1) stypendium – nie może przekroczyć miesięcznie trzykrotnego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia za rok poprzedni, ogłaszanego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” zgodnie z art. 5 ust. 7 Ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych;
- 2) dotacji celowej – nie może przekroczyć 100% wydatków na zmianę formy upowszechniania działalności twórczej i artystycznej.

Działania Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego związane z ograniczeniem negatywnych skutków pandemii zostały wprowadzone w ramach pakietu pod

nazwą #Tarcza Antykryzysowa dla Kultury. Ponieważ w obszarze kultury aktywne są różne organizacje, tj. instytucje wpisane do rejestrów, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy czy indywidualne osoby, na przykład twórcy, wiele z zaproponowanych rozwiązań stanowi ofertę komplementarną do programu Tarcza Antykryzysowa. Zauważyć także należy, że twórcy i artyści, jak i organizacje działające na polu kultury mogą korzystać z szerokiej oferty Tarczy⁹ i nie muszą ograniczać się do dedykowanego dla nich pakietu.

Wśród programów dostępnych tylko dla organizacji i twórców prowadzących działalność kulturalną znajdziemy m.in. stypendia i program dotacyjny pod nazwą „Kultura w sieci” zarządzany w obszarze pomocy stypendialnej przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a w obszarze dotacji przez Narodowe Centrum Kultury. Program stypendialny jest kierowany do osób fizycznych, twórców i artystów, natomiast o dotację mogły starać się firmy (podmioty prowadzące działalność gospodarczą wpisane do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej lub do Krajowego Rejestru Sądowego), organizacje pozarządowe i fundacje, samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego) oraz kościoły, związki wyznaniowe i ich osoby prawne¹⁰. Łączna alokacja na program wynosi 80 mln zł, a do programu wpłynęło ponad 12 tysięcy wniosków¹¹.

Ogłoszono także uelastyczenie warunków realizacji projektów w ramach istniejących Programów Operacyjnych ministerstwa. Obecnie działania te otrzymują wsparcie w ramach 32 programów o łącznej alokacji 390 mln zł. Projektodawcy ze względu na istniejące utrudnienia mogą dostosowywać realizację projektów do uwarunkowań i realiów sytuacji pandemicznej, a także liczyć na elastyczne rozliczanie i modyfikację budżetów stosownie do potrzeb. Jednocześnie o 55 mln zł zwiększono środki na pozostałe programy ministerialne, które nie zostały jeszcze ostatecznie rozstrzygnięte.

W ramach Funduszu Promocji Kultury realizowane jest wsparcie dla twórców i artystów w postaci zapomogi. Twórcy i artyści, którzy znajdują się w trudnej sytuacji materialnej, mogą skorzystać z pomocy socjalnej, wnosząc przez platformę EPUAP. Wnioskowanie ma postać uproszczoną, nie wymaga przedłożenia żadnego zaświadczenia, a informacja o dochodach (netto) za ostatnie 12 miesięcy jest podawana we wniosku w formie oświadczenia (nie są wymagane skany PIT ani innych dokumentów finansowych). Wniosek o zapomogę socjalną w związku z ogłoszeniem stanu epidemii można składać wielokrotnie, a łączna alokacja przeznaczona na ten cel wynosi 3 mln zł.

Równolegle do mechanizmów finansowych podejmowane są kroki w celu wzmocnienia społecznościowego finansowania kultury. Na portalu crowdfundingowym Patronite.pl z inicjatywy Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

⁹ Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, *Tarcza antykryzysowa*, <<https://www.gov.pl/web/tarczaantykryzysowa/dodatkowe-wparcie-kultura>>, dostęp 10 V 2020.

¹⁰ Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, *Kultura w sieci – program MKiDN finansowania zmian formy upowszechniania działalności twórczej*, <<https://www.gov.pl/web/kultura/kultura-w-sieci--rusza-program-mkidn-finansowania-zmian-formy-upowszechniania-dzialalnosci-tworczej>>, dostęp 10 V 2020.

¹¹ O. Łozińska, *Gliński: do programu „Kultura w sieci” wpłynęło ponad 12 tys. wniosków*, <<https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C631243%2Cgliński-do-programu-kultura-w-sieci-wpłynęło-ponad-12-tys-wnioskow.html>>, dostęp 10 V 2020.

i Związku Cyfrowa Polska pojawiła się kategoria #Kulturawsieci. Przez prezentację twórczości na Patronite.pl artyści promują swoje profile, pozyskują szersze audytorium, budują społeczność odbiorców, co umożliwi im otrzymywanie regularnego wsparcia od swoich społeczności.

Niezależnie od sytuacji pandemicznej od 2016 r. działa w Polsce Program Gwarancji Kreatywna Europa (produkt Banku Gospodarstwa Krajowego). Jest to forma zabezpieczenia spłaty kredytu obrotowego lub inwestycyjnego, dzięki której przedsiębiorcy z sektorów kreatywnych i kultury mają ułatwiony dostęp do finansowania. Ten instrument gwarancji dla wymienionych sektorów powstał z inicjatywy Komisji Europejskiej w ramach programu Kreatywna Europa 2014–2020. Celem programu Kreatywna Europa jest wzmocnienie europejskiej różnorodności kulturowej i dziedzictwa, a także podnoszenie konkurencyjności sektorów na poziomie międzynarodowym i zwiększenie dostępności dzieł. Beneficjentem gwarancji może być podmiot mający status MŚP, który planuje wykorzystać kredyt w celu rozwoju projektu w obszarze sektorów kreatywnych i kultury. Maksymalna wartość gwarancji to 1,5 mln euro.

Oprócz instrumentów przeznaczonych dla organizacji i twórców działających w obszarze kultury są także ogólnodostępne narzędzia w ramach tarczy antykryzysowej, skierowane do szerokiego grona uczestników polskiej gospodarki. Podmioty prowadzące działalność gospodarczą (niezależnie od tego, czy są aktywne w dziedzinie kultury) mają możliwość wykorzystania następujących narzędzi:

- świadczenia postojowe,
- dofinansowanie na prowadzenie działalności,
- zwolnienie z ZUS,
- pożyczka dla mikroprzedsiębiorców,
- dofinansowania do wynagrodzeń pracowników,
- przesunięcie terminów rozliczeń i obowiązków podatkowych,
- odroczenie terminu, rozłożenie na raty lub umorzenie zaległości podatkowych,
- niższe zaliczki na PIT/CIT.

Biorąc pod uwagę duży asortyment instrumentów wsparcia, ich dobór powinien wynikać z konkretnych potrzeb organizacji czy też twórcy.

III. Wpływ partycypacji obywatelskiej na finansowanie instytucji kultury

Partycypacja społeczna oznacza „aktywne uczestnictwo” w życiu społecznym, funkcjonowaniu instytucji oraz rozwiązywaniu nurtujących daną społeczność problemów¹². Uczestnictwo to może być wertykalne (czyli obywatelskie; gdy inicjatorami działania są władze i włączają w nie obywatele – na przykład przez możliwość składania petycji,

¹² P. Olejniczak, *Partycypacja społeczna jako podstawa społeczeństwa obywatelskiego*, „Prace Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości” 2015, nr 31(1), s. 112.

konsultacje społeczne czy procedurę wyboru władz) oraz horyzontalne (wspólnotowe; gdy przy realizacji danego przedsięwzięcia współpracują ze sobą różniące się grupy społeczne)¹³. Partycypacyjne wspieranie kultury oznacza aktywne zaangażowanie się w działania poszczególnych organizacji kultury – w różny sposób i w różnym stopniu. Może to oznaczać udział w instytucjonalnie zorganizowanych wydarzeniach kulturalnych, udział w kulturze za pośrednictwem mediów elektronicznych czy też własny, amatorski udział w aktywnościach kulturowych¹⁴. Tony Bennett dodaje także, iż istotne jest zakorzenienie pewnych aspektów kultury w codziennym życiu¹⁵.

Rozumienie „uczestnictwa w kulturze” nabrało w Polsce nowego znaczenia w 2010 r., po wystąpieniu prof. Marka Krajewskiego na XIV Ogólnopolskim Zjeździe Socjologicznym w Krakowie¹⁶. Uczestniczenie w kulturze to nie tylko – jak miało to miejsce w tradycyjnym ujęciu – bierny lub czynny udział, ale także jej współtworzenie, budowanie relacji, gdzie znaczenia i interpretacje mają charakter interakcyjny. Oznacza ono włączanie się jednostki w życie społeczne pewnej zbiorowości m.in. przez bycie w relacji do różnych elementów (grup ludzi, instytucji, idei, ruchów społecznych itp.)¹⁷. Owo włączanie następuje przez normy, wartości i język oraz przedmioty i narzędzia stworzone przez człowieka¹⁸.

Gunnar Otte i David Binder podkreślają, że wiele krajów Europy, a także USA, Kanada, Australia, Tajlandia, Bhutan i Uganda regularnie badają problematykę zaangażowania mieszkańców w wydarzenia o charakterze kulturalnym¹⁹. Autorzy zauważają, że niektóre z krajów opracowują „studia udziału w kulturze” już od lat siedemdziesiątych XX w. (np. Finlandia, Francja czy Niderlandy), śledząc trendy, a także zmieniające się oczekiwania społeczne i sposoby rozumienia udziału w różnych formach kultury.

Partycypacyjne wspieranie kultury staje się szczególnie istotne w czasach niepewności i kryzysu, gdyż umożliwia obywatelom oddolną pomoc instytucjom kultury, które są dla nich szczególnie istotne niezależnie od decyzji podejmowanych na poziomie administracyjnym. Jeśli udział w kulturze wynika z wcześniej wypracowanych, długotrwałych i stabilnych relacji obywatela z instytucją kultury, ma to korzystny wpływ na budowanie tożsamości narodowej. Wyniki przeprowadzonych badań jakościowych²⁰,

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ G. Otte, D. Binder, *Data Bases and Statistical Systems: Culture*, [w:] *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences (Second Edition)*, red. J.D. Wright, Elsevier, London 2015, <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.41069-X>.

¹⁵ T. Bennett, *Differing Diversity: Cultural Policy and Cultural Diversity*, <<http://uis.unesco.org/en/glossary-term/cultural-participation>>, dostęp 10 V 2020.

¹⁶ M. Krajewski, *Uczestnictwo w kulturze jako proces uspołecznienia*, odczyt wygłoszony na XIV Ogólnopolskim Zjeździe Socjologicznym w Krakowie 2010.

¹⁷ W. Kowalik, M. Matlak, A. Nowak, K. Noworól, Z. Noworól, *Kultura lokalnie. Między uczestnictwem w kulturze a partycypacją w zarządzaniu*, MIK, Kraków 2011.

¹⁸ M. Krajewski, *op. cit.*

¹⁹ G. Otte, D. Binder, *op. cit.*

²⁰ A. Modzelewska, S. Skuza, M. Szeluga-Romańska, M. Materska-Samek, *op. cit.*

opartych m.in. na wywiadach z przedstawicielami ministerstw, osobami zarządzającymi instytucjami kultury oraz korzystającymi z oferty placówek kulturalnych, wskazują na zainteresowanie każdej z grup interesariuszy partycypacyjnymi oraz bardziej elastycznymi formami finansowania instytucji kultury. Na podstawie udzielonych odpowiedzi można zaryzykować twierdzenie, że istnieje potencjał społeczny oraz zwiększa się świadomość w zakresie możliwości wpływania na funkcjonowanie tych instytucji.

IV. Propozycje wdrożenia rozwiązań w zakresie finansowania instytucji kultury – wnioski *de lege ferenda*

Propozycja 1: Rozszerzenie katalogu podmiotów mogących emitować obligacje tradycyjne i obligacje przychodowe o osoby prawne prowadzące działalność kulturalną

Osoby prawne, w tym państwowe i samorządowe, mają możliwość zaciągnięcia zobowiązań, m.in. kredytów i pożyczek. Osoby prawne prowadzące działalność kulturalną zdaniem autorów powinny mieć również możliwość zaciągnięcia zobowiązań przez emisję obligacji, w tym obligacji przychodowych.

Obligacja, zgodnie z art. 4 ust. 1 Ustawy z dnia 15 stycznia 2015 r. o obligacjach, jest papierem wartościowym emitowanym w serii, w którym emitent stwierdza, że jest dłużnikiem właściciela obligacji i zobowiązuje się wobec niego do spełnienia określonego świadczenia.

Obecny, określony w art. 2 ustawy o obligacjach, katalog potencjalnych emitentów obligacji przedstawia się następująco:

- 1) osoby prawne, w tym osoby prawne mające siedzibę poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej:
 - a) prowadzące działalność gospodarczą lub
 - b) utworzone wyłącznie w celu przeprowadzenia emisji obligacji,
- 2) osoby prawne upoważnione do emisji obligacji na podstawie odrębnych ustaw,
- 3) spółki komandytowo-akcyjne,
- 4) spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe oraz Krajowa Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa,
- 5) jednostki samorządu terytorialnego, a także związki tych jednostek oraz jednostki władz regionalnych lub lokalnych innego niż Rzeczpospolita Polska państwa członkowskiego Unii Europejskiej,
- 6) instytucje finansowe, których członkiem jest Rzeczpospolita Polska lub Narodowy Bank Polski, lub przynajmniej jedno z państw należących do Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), lub bank centralny takiego państwa, lub instytucje, z którymi Rzeczpospolita Polska zawarła umowy regulujące działalność takich instytucji na terenie Rzeczypospolitej Polskiej i zawierające stosowne postanowienia dotyczące emisji obligacji.

Katalog potencjalnych emitentów obligacji przychodowych jest jeszcze bardziej zawężony.

Zgodnie z art. 24 ust. 1 ustawy o obligacjach emitent może emitować obligacje przychodowe, tj. uprawniające obligatariusza do zaspokojenia roszczeń z pierwszeństwem przed innymi wierzycielami emitenta:

- 1) z całości albo części przychodów lub z całości albo części majątku przedsięwzięć, które zostały sfinansowane w całości albo części ze środków uzyskanych z emisji obligacji, lub
- 2) z całości albo części przychodów z innych przedsięwzięć określonych przez emitenta.

W myśl art. 25 ust. 1 ustawy o obligacjach emitentami obligacji przychodowych mogą być:

- 1) jednostka samorządu terytorialnego lub związek tych jednostek,
- 2) Bank Gospodarstwa Krajowego,
- 3) Polski Fundusz Rozwoju S.A., o którym mowa w art. 1 pkt 2 Ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o systemie instytucji rozwoju,
- 4) spółka zależna, o której mowa w art. 11 ust. 6 Ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o systemie instytucji rozwoju,
- 5) spółka akcyjna albo spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, w której Skarb Państwa, jednostka samorządu terytorialnego lub związek jednostek samorządu terytorialnego posiadają same lub wspólnie z inną jednostką samorządu terytorialnego lub innym związkiem tych jednostek akcje albo udziały w liczbie, która zapewnia im więcej niż 50% ogólnej liczby głosów na walnym zgromadzeniu lub zgromadzeniu wspólników, o ile głównym przedmiotem działalności spółki jest zaspokajanie potrzeb społeczności lokalnych lub wykonywanie zadań z zakresu użyteczności publicznej,
- 6) spółka akcyjna albo spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, której głównym przedmiotem działalności jest wykonywanie zadań z zakresu użyteczności publicznej na podstawie umowy zawartej ze Skarbem Państwa, jednostką samorządu terytorialnego lub związkiem tych jednostek, o ile umowa została zawarta na okres co najmniej równy okresowi zapadalności obligacji,
- 7) spółka akcyjna, która na podstawie upoważnienia ustawowego lub koncesji albo zezwolenia będzie wykonywać zadania z zakresu użyteczności publicznej albo świadczyć usługi w zakresie transportu lub komunikacji oraz utrzymania i rozwoju infrastruktury komunikacyjnej lub transportowej co najmniej przez okres równy okresowi zapadalności obligacji,
- 8) spółka, z którą zawarto umowę o budowę i eksploatację albo wyłącznie eksploatację autostrady płatnej, o której mowa w art. 1a ust. 2 Ustawy z dnia 27 października 1994 r. o autostradach płatnych oraz o Krajowym Funduszu Drogowym.

Zdaniem autorów państwowe i samorządowe osoby prawne realizujące przedsięwzięcia w obszarze kultury powinny mieć takie same uprawnienia jak osoby prawne mające status przedsiębiorcy. Ponadto forma działalności tych instytucji umożliwia

wskazanie określonych źródeł spłaty przyszłych zobowiązań (np. wpływy z części sprzedazy biletów), co stanowi przesłankę do rozszerzenia katalogu potencjalnych emitentów obligacji przychodowych o takie właśnie podmioty. Poniżej przedstawiona jest propozycja nowelizacji zapisów art. 2 oraz art. 25 ustawy o obligacjach:

Art. 2. Obligacje mogą emitować:

2a) osoby prawne prowadzące działalność kulturalną w rozumieniu ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2020 r. poz. 194),

Art. 25. 1. Emitentami obligacji przychodowych mogą być:

4a) osoby prawne prowadzące działalność kulturalną w rozumieniu ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej.

Podsumowanie: autorskie propozycje zmian umożliwiałyby rozszerzenie katalogu możliwości wykorzystania przez instytucje kultury mające osobowość prawną nowych instrumentów dłużnych w finansowaniu swojej działalności.

Propozycja 2: Przekazanie 1% podatku na rzecz instytucji kultury niezależnie od posiadania przez nią statusu organizacji pożytku publicznego

Zdaniem autorów wartą do rozważenia kwestią jest zrównanie w sensie podatkowym instytucji kultury z organizacjami pożytku publicznego, co wpisuje się w podnoszone uwagi na temat utrzymania poziomu finansowania przy jednoczesnym przeprogramowaniu systemu wsparcia kultury²¹. Funkcja pełniona przez te instytucje w społeczeństwie oraz wskazany powyżej istotny wpływ kultury na zrównoważony rozwój wydają się być wystarczającym argumentem do rozważenia możliwości przekazywania 1% podatku od osób fizycznych na analogicznych zasadach. Poniżej przedstawiona jest propozycja nowelizacji zapisów art. 45c Ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych²².

Art. 45c. 1. Naczelnik urzędu skarbowego właściwy miejscowo dla złożenia zeznania podatkowego na wniosek, o którym mowa w ust. 3 i 3a, przekazuje na rzecz jednej organizacji pożytku publicznego działającej na podstawie ustawy o działalności pożytku publicznego, wybranej przez podatnika z wykazu, o którym mowa w ustawie o działalności pożytku publicznego, zwanej dalej „organizacją pożytku publicznego”, lub na rzecz jednej osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej prowadzącej działalność kulturalną na podstawie ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2020 r. poz. 194), zwanej dalej „instytucją kultury”, kwotę w wysokości nieprzekraczającej 1% podatku należnego wynikającego:

²¹ K. Czyżewski, *Raport kultura. Pierwsza do zamknięcia, ostatnia do otwarcia. Kultura w czasie pandemii Covid-19*, Fundacja GAP, Kraków 2020, s. 15.

²² Autorzy prezentują wyłącznie zmianę najważniejszych przepisów podatkowych, mając świadomość, że przyjęcie takich kierunkowych propozycji wymagałoby innych zmian o charakterze technicznym.

1) z zeznania podatkowego złożonego przed upływem terminu określonego na jego złożenie albo

2) z korekty zeznania, o którym mowa w pkt 1, jeżeli została dokonana w ciągu miesiąca od upływu terminu dla złożenia zeznania podatkowego

– po jej zaokrągleniu do pełnych dziesiątek groszy w dół.

2. Warunkiem przekazania kwoty, o której mowa w ust. 1, jest zapłata w pełnej wysokości podatku należnego stanowiącego podstawę obliczenia kwoty, która ma być przekazana na rzecz organizacji pożytku publicznego, nie później niż w terminie dwóch miesięcy od upływu terminu dla złożenia zeznania podatkowego. Za zapłacony podatek, o którym mowa w zdaniu pierwszym, uważa się również zaległość podatkową, której wysokość nie przekracza trzykrotności wartości opłaty pobieranej przez operatora wyznaczonego w rozumieniu ustawy z dnia 23 listopada 2012 r. – Prawo pocztowe (Dz. U. z 2020 r. poz. 1041 i 2320) za traktowanie przesyłki listowej jako przesyłki poleconej.

3. Za wniosek uważa się wskazanie przez podatnika w zeznaniu podatkowym albo w korekcie zeznania, o których mowa w ust. 1, jednej organizacji pożytku publicznego lub jednej instytucji kultury poprzez podanie jej numeru wpisu do Krajowego Rejestru Sądowego oraz kwoty do przekazania na rzecz tej organizacji lub instytucji w wysokości nieprzekraczającej 1% podatku należnego.

Podsumowanie: propozycja ta umożliwiłaby podatnikom wsparcie wybranej instytucji kultury, co przyczyniłoby się do wzrostu świadomości i budowania tożsamości kulturowej. Pozwoliłoby to również na wsparcie dziedzictwa kulturowego, z którym bardziej identyfikowałby się obywatel. Zapis ten co do zasady nie powodowałby negatywnych skutków budżetowych.

Propozycja 3: Odliczenia darowizn na rzecz instytucji kultury

Zbliżoną do poprzedniej propozycji jest koncepcja przekazywania przez podatników zarówno PIT, jak i CIT darowizn na rzecz instytucji kultury na warunkach analogicznych do darowizn przekazywanych na cele kultu religijnego. Powyższe rozwiązanie wiązałoby się z możliwością odliczenia takich darowizn od podstawy opodatkowania.

Poniżej przedstawiona jest propozycja nowelizacji art. 26 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz art. 18 ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych.

Art. 26. 1. Podstawę obliczenia podatku, z zastrzeżeniem art. 29–30cb i art. 30da–30f, stanowi dochód ustalony zgodnie z art. 9, art. 23o, art. 23u, art. 24 ust. 1, 2, 3b–3e, 4–4e, 6 i 21 lub art. 24b ust. 1 i 2, po odliczeniu kwot:

9) darowizn przekazanych na cele:

e) prowadzenia działalności kulturalnej na podstawie ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2020 r. poz. 194),

- w wysokości dokonanej darowizny, nie więcej jednak niż kwoty stanowiącej 6% dochodu.

Art. 18. 1. Podstawę opodatkowania, z zastrzeżeniem art. 21, art. 22, art. 24a, art. 24b, art. 24d i art. 24f, stanowi dochód ustalony zgodnie z art. 7 albo art. 7a, po odliczeniu:

7a) darowizn na rzecz podmiotów prowadzących działalność kulturalną na podstawie ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2020 r. poz. 194)

- łącznie do wysokości nieprzekraczającej 10% dochodu, o którym mowa w art. 7 ust. 3 albo w art. 7a ust. 1.

Podsumowanie: wskazane rozwiązanie stanowiłoby zachętę do finansowego angażowania się podatników, w tym przedsiębiorców, we wsparcie instytucji kultury. Należy zauważyć, że autorzy proponują wyłącznie rozszerzenie katalogu podmiotów, na rzecz których mogą być przekazywane darowizny objęte odpisem od podstawy opodatkowania, nie zakładając jednak zwiększenia ustawowych górnych limitów takich odpisów.

Propozycja 4: Dokapitalizowanie państwowych instytucji kultury skarbowymi papierami wartościowymi

Autorzy proponują wprowadzenie możliwości finansowania instytucji kultury z wykorzystaniem instrumentu skarbowych papierów wartościowych. Z powyższej formy ustawowego finansowania korzystają już m.in. uczelnie publiczne, Narodowe Centrum Nauki, Centrum Sieci Badawczej Łukasiewicz, Telewizja Polska S.A., Bank Gospodarstwa Krajowego, Polski Fundusz Rozwoju S.A. oraz Agencja Rozwoju Przemysłu S.A.

Poniżej przedstawiona jest propozycja nowelizacji Ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej:

Art. 1. Minister właściwy do spraw budżetu, na wniosek ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, może przekazać skarbowe papiery wartościowe państwowej instytucji kultury posiadającej osobowość prawną na zwiększenie jej funduszu, o którym mowa w art. 29 ust. 1 pkt 1 ustawy.

2. Minister właściwy do spraw budżetu określi, przez wydanie listu emisyjnego, warunki emisji skarbowych papierów wartościowych, o których mowa w ust. 1, oraz sposób realizacji świadczeń z nich wynikających.

3. List emisyjny zawiera w szczególności:

- 1) datę emisji;*
- 2) powołanie podstawy prawnej emisji;*
- 3) jednostkową wartość nominalną;*
- 4) walutę, w której może następować emisja, lub sposób określenia waluty emisji;*
- 5) cenę lub sposób jej ustalenia;*
- 6) stopę procentową lub sposób jej obliczania;*

- 7) określenie sposobu i terminów wypłaty należności głównej oraz należności ubocznych;
- 8) datę, od której nalicza się oprocentowanie skarbowych papierów wartościowych tej emisji;
- 9) termin wykupu oraz zastrzeżenia w przedmiocie możliwości wcześniejszego wykupu.

4. Emisja skarbowych papierów wartościowych, o których mowa w ust. 1, następuje z dniem zarejestrowania skarbowych papierów wartościowych w depozycie papierów wartościowych oraz w kwocie równej wartości nominalnej wyemitowanych skarbowych papierów wartościowych.

5. Do emisji skarbowych papierów wartościowych, o których mowa w ust. 1, nie stosuje się przepisów art. 97, art. 98 i art. 102 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2019 r. poz. 869, 1622, 1649 i 2020).

6. Środki uzyskane z tytułu skarbowych papierów wartościowych, o których mowa w ust. 1, mogą być przeznaczone wyłącznie na finansowanie nakładów na rzeczowe aktywa trwale oraz wartości niematerialne i prawne w rozumieniu ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2019 r. poz. 351, 1495, 1571, 1655 i 1680) lub na spłatę kredytów lub pożyczek zaciągniętych na finansowanie takich nakładów.

7. Do czynności prawnych w zakresie rozporządzania skarbowymi papierami wartościowymi, o których mowa w ust. 1, nie stosuje się przepisów art. 38–41 ustawy z dnia 16 grudnia 2016 r. o zasadach zarządzania mieniem państwowym (Dz.U. z 2019 r. poz. 1302, 1309, 1571 i 1655).

Podsumowanie: przyjęcie zaproponowanego przez autorów rozwiązania umożliwiłoby wzmocnienie potencjału inwestycyjnego instytucji kultury, niezależnie od ograniczeń budżetowych związanych z deficytem oraz tzw. regułą wydatkową określoną w art. 112aa ustawy o finansach publicznych. Warto nadmienić, że w 2019 r. na rzecz uczelni oraz międzynarodowego instytutu badawczego przekazano celem dokapitalizowania obligacje skarbowe o łącznej wartości nominalnej 3 mld zł.

V. Podsumowanie

Istnieje wiele zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego i funkcjonowania instytucji kultury, w tym konflikty zbrojne i katastrofy naturalne, takie jak trzęsienia ziemi, pożary, powódzie czy stan epidemiczny. W przypadku tego rodzaju kryzysów szczególnie istotne jest angażowanie społeczności i zachęcenie jej do uczestnictwa we wsparciu dziedzictwa kulturowego²³. W zarządzaniu kulturą istotne są nie tylko racje ekonomiczne, ale także jej

²³ R. Eppich, J.R. Grinda, *Sustainable financial management of tangible cultural heritage sites*, "Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development" 2019, vol. 9, nr 3, s. 282–299, <https://doi.org/10.1108/JCHMSD-11-2018-0081>.

społeczne znaczenie²⁴. Kultura jest dobrem powszechnym, odgrywającym rolę narzędzia budowy zbiorowości, także dzięki wykorzystaniu do tego celu nowych technologii²⁵, co odzwierciedla realizacja programu „Kultura w sieci” przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego zainicjowanego w czasie pandemii COVID.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju zakłada wzmocnienie roli kultury w rozwoju gospodarczym i uzyskaniu spójności społecznej. Autorzy strategii akcentują, że inwestycje w kulturę mają istotny wpływ na rozwój ekonomiczny i wzrost konkurencyjności, jak również na wzmocnienie kapitału społecznego²⁶. W Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju podkreślone zostało także znaczenie inwestycji dla ochrony dziedzictwa, rozwoju i modernizacji infrastruktury kulturalnej oraz edukacji kulturalnej. Kształcenie odbiorcy i jego kompetencji w zakresie kultury przyczynia się do rozwoju kultury i innowacyjności, dzięki czemu „społeczeństwo buduje z jednej strony tożsamość, szacunek do tradycji, poczucie przynależności do wspólnoty i jej historii, z drugiej zaś kreatywność, innowacyjność, otwartość i tolerancyjność”²⁷.

Autorzy dokonali przeglądu działań Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w trakcie epidemii i ocenili je pozytywnie zarówno w wymiarze podmiotowo-instrumentalnym, jak i finansowym. Autorzy uważają jednak za zasadne podjęcie dyskusji nad stworzeniem prawnych możliwości zwiększenia nakładów na działalność instytucji kultury czy też uelastycznienia form jej finansowania. Autorzy prezentują rozwiązania prawne dotyczące przekazywania 1% PIT, odliczania darowizn, emisji obligacji przychodowych i dofinansowania w formie skarbowych papierów wartościowych. Zaproponowane koncepcje warto wdrożyć w ramach zrównoważonego rozwoju w sferze kultury, który w znaczący sposób wpływa na osiągnięcie sukcesu przez organizacje²⁸, a także radzenie sobie z kryzysami gospodarczymi, wyzwaniami ekologicznymi i nierównościami społecznymi w różnych obszarach²⁹.

Przedstawione rozwiązania prawne dotyczą wskazania dodatkowych źródeł finansowania instytucji kultury, niezależnie od ich formy prawnej. W zakresie wykorzystania środków instytucje te byłyby zobligowane do stosowania obowiązujących przepisów prawa (np. państwowe i samorządowe instytucje kultury podlegałyby rozwiązaniom zawartym w Ustawie z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych).

²⁴ Confer B. Nierenberg, *Ekonomiczne przesłanki zarządzania kulturą*, „Culture Management/ Zarządzanie Kulturą” 2009, nr 2, 238–242; J. Łysiński, *Paradygmaty współczesnego zarządzania kulturą w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie” 2012, nr 20(1), s. 99–111, <https://doi.org/10.25944/znmwse.2012.01.99111>.

²⁵ D. Batorski, M. Filiciak, J.M. Zając, *Znaczenie internetu w promocji i dystrybucji treści kultury*, „Studia Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu” 2016, nr 2(46), s. 180.

²⁶ Uchwała nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie przyjęcia Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), M.P. 2017 poz. 260, s. 287–288.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ T. Porter, V. Gallagher, D. Lawong, *The greening of organizational culture: revisited fifteen years later*, „American Journal of Business” 2016, vol. 31, nr 4, s. 206–226, <https://doi.org/10.1108/AJB-04-2016-0011>.

²⁹ S. Hristova, M. Dragičević Šešić, N. Duxbury, *Cultural Sustainability in European Cities. Imagining Europolis*, Routledge, Abingdon-on-Thames 2015.

Bibliografia

Źródła

- Bennett T., *Differing Diversity: Cultural Policy and Cultural Diversity*, <<http://uis.unesco.org/en/glossary-term/cultural-participation>>.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. z 1997 r. nr 78, poz. 483, ze zm.
- Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z regulaminem wykonawczym do tej Konwencji oraz Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisane w Hadze dnia 14 maja 1954 r., Dz.U. z 1957 r. nr 46, poz. 212.
- Łozińska O., *Gliński: do programu „Kultura w sieci” wpłynęło ponad 12 tys. wniosków*, <<https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C631243%2Cgliński-do-programu-kultura-w-sieci-wpłynęło-ponad-12-tys-wnioskow.html>>.
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 kwietnia 2020 r. w sprawie wsparcia finansowego dla osób fizycznych, osób prawnych lub jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej na zmianę formy upowszechniania działalności twórczej lub artystycznej w okresie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii, Dz.U. z 2020 r. poz. 583.
- Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, Kultura w sieci – program MKiDN finansowania zmian formy upowszechniania działalności twórczej, <<https://www.gov.pl/web/kultura/kultura-w-sieci-rusza-program-mkidn-finansowania-zmian-formy-upowszechniania-dzialalnosci-tworczej>>.
- Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, *Tarcza antykryzysowa*, <<https://www.gov.pl/web/tarczaantykryzysowa/dodatkowe-wparcie-kultura>>.
- Uchwała nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie przyjęcia Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), M.P. 2017 poz. 260.
- Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach, Dz.U. z 2020 r. poz. 164.
- Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, Dz.U. z 2019 r. poz. 1387, ze zm.
- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, Dz.U. z 2020 r. poz. 194.
- Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, Dz.U. z 2019 r. poz. 865, ze zm.
- Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach, Dz.U. z 2020 r. poz. 902.
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach, Dz.U. z 2019 r. poz. 1479.
- Ustawa z dnia 30 czerwca 2005 r. o kinematografii, Dz.U. z 2019 r. poz. 2199, ze zm.
- Ustawa z dnia 15 stycznia 2015 r. o obligacjach, Dz.U. z 2018 r. poz. 483, ze zm.

Piśmiennictwo

- Batorski D., Filiciak M., Zając J.M., *Znaczenie internetu w promocji i dystrybucji treści kultury*, „Studia Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu” 2016, nr 2(46).
- Cooter R., Ulen T., *Ekonomiczna analiza prawa*, C.H.Beck, Warszawa 2009.
- Czyżewski K., *Raport kultura. Pierwsza do zamknięcia, ostatnia do otwarcia. Kultura w czasie pandemii Covid-19*, Fundacja GAP, Kraków 2020.
- Eppich R., Grinda J.R., *Sustainable financial management of tangible cultural heritage sites*, “Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development” 2019, vol. 9, nr 3, <https://doi.org/10.1108/JCHMSD-11-2018-0081>.

- Gianecchini M., Scapolan A.C., Mizzau L., Montanari F., *Public Support and Corporate Giving to the Arts and Culture in Times of Economic Crisis: An Exploratory Analysis on the Italian Case*, [w:] *Cross-Sectoral Relations in the Delivery of Public Services (Studies in Public and Non-Profit Governance)*, red. A. Savignon, L. Gnan, A. Hinna, F. Monteduro, Emerald Publishing Limited, Bingley 2018, <https://doi.org/10.1108/S2051-663020180000006003>.
- Hristova S., Dragičević Šešić M., Duxbury N., *Cultural Sustainability in European Cities. Imagining Europolis*, Routledge, Abingdon-on-Thames 2015.
- Kowalik W., Matlak M., Nowak A., Noworól K., Noworól Z., *Kultura lokalnie. Między uczestnictwem w kulturze a partycypacją w zarządzaniu*, MIK, Kraków 2011.
- Krajewski M., *Uczestnictwo w kulturze jako proces społecznienia*, odczyt wygłoszony na XIV Ogólnopolskim Zjeździe Socjologicznym w Krakowie 2010.
- Modzelewska A., Skuza S., Szeluga-Romańska M., Materska-Samek M., *Towards Greater Citizen Participation in Financing Public Cultural Institutions – Legal Barriers and Proposed Solutions*, „Sustainability” 2020, nr 12(19), 7957, <https://doi.org/10.3390/su12197957>.
- Nierenberg B., *Ekonomiczne przesłanki zarządzania kulturą*, „Culture Management/Zarządzanie Kulturą” 2009, nr 2.
- Olejniczak P., *Partycypacja społeczna jako podstawa społeczeństwa obywatelskiego*, „Prace Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości” 2015, nr 31(1).
- Otte G., Binder D., *Data Bases and Statistical Systems: Culture*, [w:] *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences (Second Edition)*, red. J.D. Wright, Elsevier, USA 2015, <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.41069-X>.
- Patterson O., *Making Sense of Culture*, „The Annual Review of Sociology” 2014, nr 40, <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-071913-043123>.
- Porter T., Gallagher V., Lawong, D., *The greening of organizational culture: revisited fifteen years later*, „American Journal of Business” 2016, vol. 31, nr 4, <https://doi.org/10.1108/AJB-04-2016-0011>.
- Potrzeszcz J., *Sprawozdanie z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej, XXIII Zjazd Katedr Teorii i Filozofii Prawa „Państwo – Społeczeństwo – Kultura: formalne i nieformalne źródła prawa” Lublin, 23–26 września 2018 r.*, „Przegląd Sejmowy” 2019, nr 2(151), <https://doi.org/10.31268/PS.2019.34>.
- Przastek D., *Polityka kulturalna w Polsce (i na świecie)*, „Studia Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu” 2016, 2(46).
- Skuza S., *Propozycje zmian regulacyjnych w obszarze instrumentu obligacji w kontekście realizacji Planu na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju*, „Zarządzanie i Finanse” 2016, nr 14 (3).
- Stelmach J., *Analiza ekonomiczna w zastosowaniach prawniczych*, Wolters Kluwer, Warszawa 2007.
- Tuleja P., *Komentarz do art. 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, LEX.